

Slavoljub Marković

NI DANA BEZ ROMANA

(Pesma računara)

Sintaksičko istraživanje nekog datog jezika ima za cilj konstruisanje gramatike, koja se može posmatrati kao neka naprava za proizvođenje rečenica jezika koji se analizira.
Noam Čomski

Opis računara sa intervencijama na tekstu (godina 1990).

Sneg pada. Pada sneg. Sneži.
Kiša pada.
Pada kiša.
Kiši!
Kiša kiši!
Kiša pada na polje široko.
Na široko polje kiša pada!
Pada široko polje na kišu!
lapido kamenovanje, la(kapa)padati kiši kamenjem,

Pada kiša u jedno jutro. Kišno je jutro. Kada pada kiša u jedno jutro koje se ukazuje u prozoru, kakvo je nebo u staklu? Ako je jutro vremenska karakteristika, onda je jutro rano: cik zore, sabajle, ili je kasno jutro: već prošlo jutro. Ako je jutro kišno, onda je hladno. Ništa se ne može osim da se čovek obuče. Ako je jutro snežno, onda sneži; potrebna je još toplija odeća. Svanulo je!

Više od trideset godina kasnije, veštačka inteligencija mi s istim rečima nudi pet rečenica:

1. Sneg pada tiho sa neba, prekrivajući zemlju belim pokrivačem.
2. Sneži već satima, stvarajući čarobnu atmosferu u prirodi.
3. Kiša rominja po prozorima, prizvavši melodični zvuk kapi koje udaraju o staklo.
4. Pogledaj napolje, snežne pahulje padaju lagano poput perja sa neba.
5. Kiši već ceo dan, donoseći osveženje prirodi i popunjavajući reke vodom.

Naravno, sada ljudi ustaju. Obavljaju jutarnje poslove: kupatilo, ve-ce, šminka; pre toga psovke zato što moraju da ustaju svakog jutra. Ujutru ljudi žure. Vreme je za posao. Mogu da zakasne. Eto, moraju karticu da prinesu aparatu. On svakog jutra sve nas obavezuje da mu se obratimo. Šef je strog. I Magdalena je ustala. Ona ne odlazi na posao. Ja mislim samo na jednu Magdalenu. Znam da ne voli rana ustajanja. Pitam računar: Koliko žena se danas zovu Magdalena? Dobijam odgovor: „Marija Magdalenska”, žena poreklom

iz grada koji se zove Magdala. Koji, uzgred, i danas postoji na obalama Galilejskog jezera, oko 150 kilometara severno od Jerusalima. Prema popularnoj konvencionalnoj interpretaciji, Marija Magdalena je bila grešnica i/ili prostitutka dobrog srca koja je (i doslovno) pronašla Isusa.

A ko je onda, prema *Novom zavetu*, zaista bila Marija Magdalena? Pismena, bistra, ali i siromašna i neudata žena (otud prezime po gradu iz kojeg dolazi) i bliska sledbenica Isusa iz Nazareta koji ju je izlečio „isterivanjem đavola”. Što iznova nije metafora za blud i nemoral, već za komplikovanu bolest (Isus je bio poznat i kao egzorcista – Marko 1:34, Matej 8:16, Luka 4:41). Međutim, Marija Magdalena igra glavnu žensku ulogu u verovatno najsnažnijim i najvažnijim scenama u jevanđeljima – onima o Isusovom raspeću i uskrsnuću. Opis sa najviše detalja nalazi se u Jevanđelju po Jovanu, inače najfilozofskijem (Isus kao reč, odnosno Logos), pomalo gnostičkom i pomalo antisemitskom, a u celini prilično drugačijem delu u poređenju s ostala tri kanonska jevanđelja. Dakle, ona je bila hrabra žena koja je, po jevrejskim običajima, pripremila Isusovo („nečisto”) telo za sahranu i koja je bdela pored njegovog groba. I osoba koja je prisustvovala njegovom uskrsnuću.

Sada ću naći glagole šta ja radim. Gledam: sto, vitrina, polica sa knjigama, kauč, fotelja. Magdalena sedi u fotelji. U kućnom je ogrtaču i papučama. Čita knjigu. Za čitanje je nevažno kako je Magdalena obučena. Ali meni je važno. Volim odeću koju Magdalena nemarno oblači. Na zidu visi reprodukcija jedne slike Kandinskog. Na zidu je otvor koji se naziva prozor. Svako od nas zna šta je prozor. Kada Magdalena gleda kroz prozor, uvek vidi istu sliku. Ne zna da li su isti automobili parkirani ispod njenog prozora ili se ponekad smenjuju. Uglavnom je na parkingu isti broj automobila. Zato ne gleda kroz prozor. Zamišljam Magdaleninu sobu. Ista je kao ona koju gledam. Ne znam da zamišljam. Magdalena zna kako bi trebalo da izgleda njena soba. Međutim, doterivanje sobe zahteva previše truda. Ona nema vremena da svakodnevno namešta sobu. Nezgodno je što ne može da dođe do razdora između Magdalene i mene. Kažem joj: „Čitati šifre nisu putevi, mada se apokrifi više vole nego doslednost velikih misija.” „Ne znam zašto izgovaraš rečenicu. Ne mogu da je tumačim. Radi i ti nešto. Nemoj samo da se razgrčeš po sobi. Tražiš razlog da mi smetaš.” Magdalena je u pravu. Više nema progonstva, inače bih bio proganan. Ovako pitam Magdalenu da li bih mogao da spavam na otomanu u predsoblju. Ležim na otomanu u predsoblju. Magdalena u kuhinji želi da pripremi obed. Hoće da zajedno ručamo. Pitam da li mogu da koristim Jovanove papuče. Dok se on ne vrati. „Naravno”, odgovara Magdalena. „Kada možeš da koristiš njegovu devojkicu, možeš i papuče!” Preki ljudi se ljute ako dodirneš njihove stvari, ako uzmeš njihovu cigaretu. Ne poznajem dovoljno Jovana. Čak i kada ne čita, Magdalena voli tišinu. I Jovan je morao da se navikne na tišinu. Kada je sam, sluša operske arije.

Već četvrt sata Magdalena i ja ne izgovaramo nijednu reč. Ona u fotelji i dalje čita. U knjizi ne nalazi nijedan zanimljivi događaj koji bi mogla da mi ispriča. Izgleda napadno neuredna: dojke joj izviruju ispod haljine, dekolte joj je iskrivljen, vlasi je ofarbala u crveno, pošto ja volim crvenu boju: bujna kosa joj je vezana u rep. Sedim za stolom; ispred mene je šolja sa kafom; povremeno srknem tu tečnost. Opušten sam. Prija mi što ništa ne govorimo. Kažem sebi da izađem na terasu i izgovorim frazu: da vidim kako pro-

lazi život. Smrt ne zamišljam kao živo biće. Dođe i dotakne te. Razgovara s tobom. Nikako. Jednostavno se pokvari aparat, i moram da uzimam lekove. Previše tehnicistički, kažem sebi. Pošto sam ustao, sa terase Jovanovog stana vidim vijadukt i kolonu automobila. Možda trube, ali ne čujem. Iz retkih krošnji drveća čuje se gugutka i ćuk. Znači da se bliži veče? Možda mi nedostaje Magdalenin mentor kome sam nekada obećao da ću ga ubiti, ali sam odustao. Prepustio sam ga bolesti i smrti.

Magdalena kaže da je od majke donela slaninu i jaja. Želi sutra za doručak da pripremi omlet. Ali pošto sam ja sa njom možemo i sada da pripremimo omlet sa slaninom. Odustala je od spremanja obeda. Zauzeta je. Želi svakodnevno da pročita određeni broj stranica. Želi da bude odgovorna. Pita me da li znam da spremim omlet. „Dovoljno si odmoran”, kaže. „I ja gledam recepte na internetu. Vežbaj malo.” Kažem joj da znam da isekam slaninu, izmutim jaja. Ali onaj čarobni deo kulinarstava ne čini samo tehnička obrada sirovina. Njoj prepuštam začine.

Kažem Magdaleni da se namerno ofarbala u crevno zato što ja volim crvenu boju. Želi da mi ugodni. „Možda me i Jovan voli kada sam ofarbana u crveno”, odgovara. „Ne mogu da znam da li Jovan voli crvenu boju”, kažem joj. „Trebalo bi ga upitati!” „Uzimam na sebe da ga pitam”, kaže Magdalena. Jovan je sada opsednut prevodjenjem. Prevodeći piše komentare – lepo bi bilo da ih citiram. „Vidiš da na nas ne utiče spoljni svet. Zar bismo živeli ovako? Nema u našim životima ničeg zamišljenog, neverovatnog, opčinjućeg. Jednostavno je nemoguće. Moja majka se pomirila s tim da neobavezno živim sa Jovanom; smatra da je došlo takvo vreme da muškarac i žena jedno vreme žive zajedno. To je vreme koje nas zavodi. I šta posle toga? Da nam se zgadi takav život i da ga odbacimo.” „Ne”, kažem Magdaleni. „Da ga oplemenimo!” „Misliš da nađemo neku računicu u takvom ponašanju?”, kaže ona. „Možda ti vidiš neku računicu. Tvoje životno doba?”, pita ona. „Mislim da su se događaji u vezi s nama spontano desili. I sada smo u dilemi kako razrešiti čvor”, kažem. „Ne volim da izigravam sveznajućeg naratora, vlasnika istorije, znanja, sudbina, proroštva: Bog narator”, kaže ona.

Valjda je narator, autorov alter ego – veštački narator; evo, nalazi se u dotrajaloj kući, gde nema zvukova, dakle; tišina je. U sobama je praznina: ona odjekuje. Čak je i stari sat navijen: kazaljke se pomeraju; stiče se utisak da će prestati da se klate, da će prestati prolaženje vremena.

Nastavak koji mi dalje nudi veštačka inteligencija jeste podela vremena, kao i pode-la sećanja; sećanje ima svoj kutak, možda je bolje reći početak i kraj; još se nude: oštrice vetra; vreme na zemlji je dvadeset prvi vek, kosmičko vreme je neko drugo vreme; srpski pisci nude: kutak vremena, kriške vremena. Ako prihvatim, recimo da se nalazimo u nekom budžaku vremena, eventualno ćošku, uglu.

Šta sad?

Kaže se da nas je Bog zaboravio. Ali gle čuda. Ovaj kutak je baš onaj gde se nalaze, ni manje ni više, vrata večnosti. Eto, mi nećemo da ih zatvaramo. U tom mračnom kutku, gde se nalazimo oboje, dragocene trenutke večnosti trošićemo sećajući se. Ne znam da li da pitamo veštačku inteligenciju kakvi su ti trenuci ili da samo odgovorimo na pitanja.

„Šta je bilo najvažnije u tvom detinjstvu?“, pita Magdalena „Bioskop! U Srbiji više nema bioskopa, to je katastrofa. Ne mogu naći čoveka moje generacije a da mu odlazak u bioskop nije bio najvažniji događaj. Ali eto, vreme se promenilo. Možete li da zamislite šta je odlazak u bioskop značio krajem pedesetih, pa i šezdesetih. Deca su bila posebno oblačena za odlazak u bioskop. Obavezno je neko od starijih išao s njima; vodio ih u bioskop. Stric je došao da poseti brata i saznao da moji roditelji svoje dete nisu vodili u bioskop. Bio je začuđen kako se desilo da njegov bratanac nije video nijedan film. 'Pripremite dete večeras za bioskop, naredio je. Bilo je to krajem pedesetih. I odveo me u bioskop. Smatralo se da je to vrlo važna ustanova, da se ne može u njemu videti ništa loše. Bilo koji film da se prikazuje, morao je da zadovoljava kriterijume dobrog ukusa. Trebalo je zato videti svaki film. Naravno, posebno domaći. San svakog dečaka bio je da u bioskopu dočeka Novu godinu. Zamislite! U bioskopu se čekala Nova godina. Dva filma do ponoći, zatim lutrija i satira, zatim još dva filma do zore. Dugo sam se sećao filma koji sam video sa stricem, a onda mi je u sećanju ostala samo jedna scena! Patku je ispalo jedno oko i on je neprestano krivio glavu.“ „Nestajanje bioskopa je opšte mesto. Čudi me da ti kreator govori o opštim mestima“, kaže Magdalena.

„Ne znam da li te menjam ili zamišljam, ili sam te stvorila onakvog kakvog sam te i zamišljala?“, pita se Magdalena. „I ja se pitam da li me na nekog podsećaš.“

Stojim na sredini sobe. Sama sam u Jovanovom stanu. Strah me je. Ne mogu da znam zašto nisam otišla do majke. I ona je odavno sama. Navikla se, kaže. Prvi put sam ostala sama. Mogla sam do pođem i sa Jovanom. Nisam htela. Čujem korake. Neko se penje uz stepenice. Normalno, kažem sebi. Stanari se penju na sprat više. Ili silaze. Kako je tek u prizemlju, kažem sebi. Mračno! Čuju se koraci i na ulici. Primećujem, ruke mi se tresu. Šapćem... Zašto sam ostala sama. Drugarica mi je jednom rekla: „Kada se plašim, ja masturbiram!“ Nisam sigurna da bilo šta pomaže, osim sna. Leći ću ranije.

Odlazim u kuhinju. Čekam. Šta čekam? Da čujem kakav zvuk. Neću valjda čekati cele noći? Pitam se kada sam prvi put ostala sama kao dete. Ne mogu da se setim. Sestra je često ostajala sama. Ali ja sam bila uvek dete. Nisu me ostavljali samu. Sada, sama u tuđem stanu. Ako legnem, sanjaću da sam sama. Kako je smešno biti sam: leći, zaspati, sanjati kako si sam. Pogledam na sat, još je rano. Mislila sam, kad Jovan ode, biću sama. Nisam želela ni autora pored sebe. Želim da budem malo sama. Zovem te: „Znaš li da sam sama!“, kažem. „Želela si da odem“, kažeš ti. „Pogrešila sam“, kažem. „Dođi! Vrata će biti otključana!“ Dolaziš brže nego što sam očekivala. Samo što sam otključala vrata. Polako ulaziš u moju sobu. Ne spavam. Možda sam malo zadremala. Sva sam vlažna. Ne perem se. Već sam napravila mesto za tebe. Krevet ipak škripi dok se penješ. Predajem ti se u naručje. Osećam kako se smiruješ. „Zašto si se uplašila?“, pitaš me. Kao nikada do sada, zavlčim ruku u tvoje gaćice. Dodirujem te... „Hvala ti što si došao bez pogovora“, kažem ti. „Upravo sam opisivao snošaj u jednoj priči. I ti me zoveš“, kažeš mi. Podignut ti je. Ipak me rukom nežno dodiruješ po pici... Toliko sam uzbuđena da mi se čini da ću odmah doživeti orgazam. Skačem na tebe. Osećam te unutra, u sebi. Sjajno. Tvoj palac je na dražici. Kažem: „Stani!“ Povijam se, dahćem. Ne obraćam više pažnju na svoj glas. Dok svršavam,

čini mi se da neko trči stepeništem. „Jesi li zaključao vrata?“, pitam. „Naravno“, kažeš. Žmurim, ali osećam kako mi gledaš lice dok se grči u sladostrasti.

„Daješ nešto što se neće potrošiti“, kažeš. „Citiraš neku svoju junakinju“, kažem ja. „Moja junakinja bi pitala: 'Šta dobijam zauzvrat?'“, kažeš ti. „Hajde citiraj neku junakinju. Neku iz svog kraja!“, kažem. „Da li ovakvom tekstu priliče reči koje su vulgarne?“, odgovaraš. „Nema medija u kome se ne govori o sastavu tela, o orgazmu, o kontracepciji. Mislim da ipak nije dovoljno“, kažem ja.

Jovan kaže da ga ti ljudi kojima je iznajmio dedino imanje samo zavitlavaju. Ne može da kontroliše šta rade u njegovom dvorištu; jedino što vidi da se postepeno raspadaju zgrade, što je karakteristika svih kuća u kojima ne žive ljudi. Nećemo da priznamo da su napuštene. Uvek posle posete nasleđenom imanju oseća zebnju. Skoro se razboli. Eto, ne zna šta je njegov deda očekivao od svog unuka. Kuća se jednostavno raspada. Voće u dvorištu obrale su komšije. Ubeđuju ga da je slabo rodilo. Naravno, da je on i zaboravio na dvorište i krošnje krušaka, jabuka i šljiva inače bi otišao u vreme kad cvetaju ili da vidi kako su rodile. Odjednom, vidim da kod Jovana naglo iskrsava nešto strano što do sada nisam primećivao, neki drugi nejasni i zaboravljeni život. Meša se u meni blisko, odvratio. „Ne prepoznajem te“, kažem mu. „Eto, misliš, da me satire besmisleno, beznačajno. Bunim se što se mirim da me ti ljudi obmanjuju. Jednostavno se predajem.“ „Ljudi koji nas obmanjuju nisu jedina mučnina koja nas prati“, kažem. „Dao sam drugaru stan da ga čuva dok nisam u Beogradu. Jedva sam posle uspeo da ga izbacim. Prisvojio ga je“, kaže Jovan. „Tvoj drugar smatra da može da te iskoristi. Da ćeš odustati ili da ćeš otići iz Beograda“, kažem. „Čovek mora da obije sopstveni stan. Da promeni bravu, i da opet strahuje“, kaže Jovan. „Šta je rekla Magdalena?“, pitam. „Nisam tada poznavao Magdalenu!“, odgovara. „Šta je rekla kasnije? Kada ste se već upoznali“, postavljam mu pitanje. „Nije mogla da zamisli takvu situaciju. Ali kada je shvatila šta se dešavalo, rekla je da bi mu sloмила zube“, odgovora. „Nisam mogao da vidim sebe kao takvog divljaka, ali sam našao čoveka koji je razvalio bravu i stavio sam novu. Moj drugar nije došao ni po ono malo stvari što su mu ostale u stanu. Spakovao sam ih i stavio na terasu. Majstor po preporuci me je pitao da li je to moj stan. Pokazao sam mu papir da sam vlasnik stana. Zvali su ga u ponoć da obije nečiji stan. Navodno su – bio je to jedan mladi par – zaboravili ključeve. Žive u inostranstvu. Majstor je obio vrata. Sutradan je bio uhapšen. Lopovi su ga zvali. Otada pazi šta radi“, priča Jovan. „Da“, kažem mu. „Trebalo bi poznavati takvog čoveka. Nikada ne znaš kad će ti ustrebat.“

Urednik koga poznajem je prevarant. Ponudio je Jovanu za prevod duplo manje para nego što je za prevodioca dobio od ministarstva. Radi se o stručnom prevodu. „Gad je“, kažem Jovanu. „Nadograđuje se“, kaže Jovan. „Nisi ti jedini koga je prevario. Verovatno je i mene mnogo puta izradio a da ne znam“, kažem mu. „Želudac mi se prevrće od takvih ljudi. Nažalost, moram da sarađujem s njima“, kaže Jovan. „Njima je normalno da svakog pokušaju da zavrnu“, odgovaram.

Jovan me poziva da popravimo kvar u stanu. Prekidač je verovatno izgoreo. Ne može preklopnik da se pomeri. Jovan ne može sam da promeni prekidač. Magdalena mu nije ni od kakve pomoći. „Dođi, molim te”, kaže. „Novi prekidači su sasvim drugačiji. Ne mogu da zamislim kako uopšte rade. Ponekad moraš da ih udariš pesnicom.” Čujem Magdalenu kako kaže da će mu ona pomoći. Jovan joj odgovara da popravka preklopnika nije njen posao. Moraće još i da je pazi. „Gade mi se popravke”, viče. „A šta ti se ne gadi?”, pita ga Magdalena. „Mnogo je gadljivog”, kaže Jovan. „Da nabrajam?”, pita. „Prvo mi se gade moje želje. Neka su želje pojedinost. Neka ih preuveličavam. Ali gade mi se!”

Živim s Jovanom i dograđujem ga. Uređujem stan za goste. Najpre, terasa ne sme biti mesto za otpad. Podrum može biti smetlište, iako tamo još nisam silazila. Kupujem nove zavese. Nekoliko dana provodim samo sa zavesama. Sada su prozori prekriveni novim zavesama. Kažem Jovanu, kada dolazi devojka u goste stan mora biti sređen. Pošto Jovan nije sredio nijednu sobu, mora da mi pomaže. Nisam devojka koja će se naljutiti ako momak nije namestio krevet a poziva me kod sebe. Devojke misle da je nepoštovanje dovoditi nekog u nenamešten stan. Ja mislim da je Jovanov gest neposrednost. Jovanovo sanduče jedino je bez imena. Ne znam da li je u pitanju lenjost, što ne bih rekla, ili Jovan želi da skrivi identitet vlasnika. Čitam mahom prezime, Grabor, Jovanović... Šta to Jovan pokušava da skrivi? Za sada ga ne pitam. Verovatno da bi dvorište okružio živom ogradom i time se zaštitio. Ovako se brani time što nema imena na sandučiću. Svoje stvari nisam donela. Još uvek ne želim da se doseljavam. Zgadiće mi se odškrinute zavese stanara koji bulje u kamion, gledaju registraciju, iako je kamion iznajmljen, dok mi prenosimo preteške kutije. Znam da se pitaju ko se još doseljava u njihovu zgradu. Ovako je bolje. Stvari iz poneke kutije premeštam u putnu torbu koju mogu doneti u njegov stan. Čak me i ne pita koliko ću dugo ostati pošto se nisam ni doselila.

Zašto se gospođica Magdalena doselila na Novi Beograd, i uselila u stan tog čudaka Jovana? Saznaće stanari sutra ako nisu danas već naslutili. „Neko se doseljava”, rekli su, međutim ništa nisu dalje saznali. Magdalena je videla razočaranje na njihovim licima. „Jovan i autor su bili uvereni da više ili manje znaju šta mogu očekivati od žena”, rekla je Magdalena. Ali sa mnom ih je hvatala nesigurnost. Nisu ni slutili šta im se dešava. Doduše, nisam ni ja slutila. Staviti vazu sa ružama na sto, ne dozvoljavati da se u spavaću sobu ulazi u cipelama, neprestano posećivati rasprodaju, voditi ljubav posle sna, pa to mogu sve žene; voleti obojicu može samo Magdalena. I zašto me je Jovan doveo u svoj stan?

Jovan ne želi da ide sa mnom na bazen. „Ne razumem zašto”, kažem mu. „Ne želim da se u kupaćicama švrćkam, da prisustvujem tvom pokazivanju pred muškarcima, mahom dečacima. Ako ti je do bazena, idi sama.” „Gledaće i tebe”, kažem mu. „Na bazenu ima devojka... koliko želiš.” „Da li će i on biti s nama?”, pita Jovan. „Zovi ga”, kažem Jovanu. „Kad je prvi put dolazio u stan moje majke”, kaže Jovan, „bila si zbunjena. Meni je izgledao

mного mlađe nego ranije, odelo mu je bilo ispeglano, kada se pozdravio, stisnuo mi je ruku. Očigledno da nije voleo da posećuje nepoznate stanove, ali nije mogao da me odbije. Možda je i pretpostavljao da bi trebalo da me pozove u svoj stan. Ali nikada me nije pozvao da uzvratim posetu. Sad sam se i navikao na to da ga nikada neću posetiti, mada ne znam prave razloge. Pretpostavljam da je upamtio ko je na ovim starim fotografijama koje je još moja baba izvešala. Nisi ni pokušala da ih skloniš ili zameniš novim. Poštujem kod tebe takvu suzdržanost. Možda je to tvoje ophođenje i poštovanje prema meni i tradiciji moje porodice. Poluobučeni smo legli u krevet kao da se plašiš likova kojih se i ja ne sećam. Počeli smo da se milujemo, kao da bežimo, pa se skrivamo, pa krišom zbacujemo odeću. Kada si opuštena legla na leđa, rekla si da ova kuća, ova soba, jednom moraju postati tvoji, kao što ja moram postati tvoj neotuđivi deo.

„Mnogi od ovih koji su pobešli u inostranstvo, poput mene, nisu legalizovali stanove. Prepustili su ih opštinama. Ako se neko od njih vrati, nema stana. Imao sam sreću da je moja majka otkupila svoj stan. Inače bih bio na ulici”, priča Jovan. „Kad je umro komšija ispod nas, pojavili su se naslednici. Redom su jedan za drugim obijali stan i useljavali se. Jedni su bili bučni. Odmah se videlo da su živeli ko zna gde. Treštala je muzika. Drugi su bili tihi, kao da su nešto ukrali. Onda se uselila jedna žena. Zaključala se u stanu i nije izlazila. Umrla je tom stanu. Primitili smo da se leš raspada tek kada je cela zgrada počela da smrdi. Ljudi iz opštine su obili stan, odneli leš, na vrata stavili papir da je stan u nadležnosti opštine. Evo ga još stoji na vratima. Niko se ne useljava. Smrad je jedva iščezao. Meni se još gadi.”

„Izgleda da je grad pun usamljenih ljudi. Bez obzira na to da li su oni čuveni naučnici, pisci, slikari ili obični građani. Njihova sudbina jeste da ih u stanovima pronalaze mrtve i raspadnute”, kažem.

Magdalena želi da na pločici na vratima Jovanovog stana stoji i njeno ime. Možda zbog pisama koje bi trebalo da dobija, zbog obaveštenja ili eto, bez razloga, samo zato što živi u tom stanu. Zbuni me kada me upita. Koliko sam stanova promenio otkada sam došao u Beograd. Nisam znao odgovor, ali sam odmah znao zašto mi postavlja takvo pitanje. „Lepio sam”, kažem ja, „nalepnicu sa svojim imenom na poštansko sandučće. Nekima je smetalo moje ime pa bi cepali nalepnicu. Iz obesti.” „Eto, Jovan ne želi da izgravira moje ime. Previše mu je feministički. Ne može da skine ovu pločicu, s imenom svoje majke, i stavi novu s našim imenima.” „Zamaraju me besmislice”, kaže Jovan. „Vešanje naših imena na vratima je reklama.” „Za njega smo nas dvoje proizvodi”, kaže Magdalena. „Kako reklamirati proizvod da bi postao popularan?”, pita Magdalena. „Reklama je valjda čista gramatika?”, odgovaram. „Reklamom se valjda bavi nauka?” „Baviti se komunikologijom ili proizvod približiti primitivnom, iskonskom, arhetipu, pa mu reklama neće biti potrebna?”, kaže Jovan. „Kako normalno deluje da mladi i lepi ljudi vole popularno, površno i kičasto, tako da nam za dvadeset i trideset godina takođe deluje normalno da oni što su voleli popularno i dalje vole to isto, samo što su sada ružni i stari, pa je zato normalno da vole kič koji su voleli u mladosti, te im se čak i ne čudimo”, odgovaram ja. „Mo-

gućnosti čovekovog mozga od njegovog nastanka, možemo naći u napisanom i urađenom”, dodajem. „Dalje ne. Šta je mozak sposoban da izmišlja? (Slušati čoveka koji izmišlja je isto kao i slušati čoveka koji laže. A znate da je lažov.) Zakoni prirodnog i zakoni izmišljanja. Nekada je teže naučiti zakone prirodnog, da oni postanu logika stvarnog, nego što čovek prihvata zakone izmišljanja, koje su analizirali, recimo, u bajkama Prop ili, kod Levija Strosa u *Mitologijama*.” „Odosmo daleko”, kaže Magdalena. „U ovom slučaju želim jednostavno da na vratima stoje naša imena.” „Eto, svađaš se s mojom mrtvom majkom. Kakav bi tek vaš odnos bio da je živa”, kaže Jovan. Magdalena više ne želi raspravu; od jedne bezazlene stvari, promene imena na vratima, postavili smo nepotrebna pitanja, izazvali haos. Jovan i ja pijemo kafu koja se već ohladila. Jovan ćuti. Znam šta želi reći. Eto, čim je Magdalena počela da živi s njim hoće da menja formalne stvari. Na pločicu na vratima Jovan nikada nije mislio. Njemu je bilo normalno da na vratima stoji ime njegove majke, iako je umrla. I njena umrlica je dugo stajala na vratima ispod njenog imena. Na kraju se sama raspala. Kad god je neko prolazio, dodirnuo bi je, cepnuo krajeve, i tako je dokusurena. „Valjda feministkinje podrazumevaju da bi žene trebalo neprestano da osvajaju slobodu”, kaže Jovan. „Šta li to znači?”, pitam ga. Nikada nisam razmišljao o slobodi. Čekao sam da se Magdalena vrati da bih otišao. Magdalena se vratila. Sela je na svoje mesto. Ćutala je. Bilo mi je neugodno da kažem da odlazim. „Ponudili su mi da menjam jednu profesoricu dok je na bolovanju”, rekla je Magdalena. „Nisam htela da se za kratko vreme prilagođavam novim uslovima rada. Zatim ponovo bez posla.” Izašli smo zajedno. Jovan nas je otpratio do vrata. Nije pitao Magdalenu kuda će. Možda je znao. Magdalena me je uvatila ispod ruke. Njena kosa mi je nekoliko puta dodirnula lice. Kad smo Jovan i ja ostali sami, Magdalena se namirisala. „Ići ćemo do centra vozom”, rekla je. „Slažeš se?”, pitala je. Složio sam se. Klimnuo sam glavom.

Kupio sam Magdaleni čokoladu. „Najveću”, rekao sam prodavačici. „I najbolju!” Prodavačica je donela veliku čokoladu. Bila je toliko velika da takvu nikada nisam video. „Nisam znao da proizvode toliko velike čokolade”, rekao sam. „Ove su samo za poklon”, rekla je prodavačica. „Upakovaću vam ju je u crveni papir”, dodala je. Izvukla je ispod tezge rolnu crvenog sjajnog papira da mi je bilo žao da ga seče, kroji, savija i lepi providnom trakom za lepljenje. „Kako ću da nosim tako veliku čokoladu?”, pitao sam. „U velikoj kesi”, dodala je. Kesa je takođe bila namenjena... samo za poklone. Jovan ima svoju priču o čokoladama. Živeo je u Švajcarskoj. Kaže: „Švajcarska je zemlja čokolada. Najviše sam voleo crnu čokoladu. Svojoj prijateljici sam uvek kupovao šugete čokoladu.” Magdalena izgleda nije s nama. Magdalena kaže: „Poslednje đubre koje ću ostaviti ovom svetu biće leš.” „Dobila si čokoladu”, kaže joj Jovan. „Da li se čovek može baviti književnim otpacima?”, pita ga Magdalena. Danas je ne zanima moj poklon. Moram da sačekam dan kada će mi zahvaliti. Verovatno ćemo tada biti sami.

„Otkada datira prva fotografija u tvojoj kući?”, pita Jovan. „Ne razumem na šta želiš da ukažeš tim pitanjem?”, postavljam kontrapitanje. „Isto pitanje postavio je i mojoj majci”, kaže Magdalena. „Ne verujem da se pridružio ljudima koji neprestano kukaju ka-

ko su pripadali buržujima, da su im komunisti uništili živote, da su njihove pretke poubijali, već mi pominje čisto istorijski odnos prema fotografiji. Kažem mu da je posedovanje fotografija sociološki fenomen. Siromašni građani Srbije nisu se fotografisali”, priča Magdalena. „U foci mog gazde, u vreme studiranja, našao sam seriju fotografija, verovatno iz devetnaestog veka, ali nisam mogao da znam ljude koji su na njima. Čak ni gazda nije prepoznao svoje pretke. Rekao je da je neko iz njegove porodice nabavljao fotografije. Dodao je da su čak i posvete na poleđini besmislene. Gazda čuva fotografije samo kao produkte umetnosti. Uostalom, fotografisani ljudi ubrzo postaju nepoznati. Već naša deca ne prepoznaju svog dedu. Moj deda jednog trenutka ni samog sebe nije prepoznavao. 'Bože', govorio je, 'zar sam ja ovako izgledao u mladosti.' Pamtio je samo jednu fotografiju. Nju je ko zna kada odredio za sliku na spomeniku.” „Ne znam šta je Jovanu. Danas svako fotografiše. Čak i doteruju fotografije u Fotošopu da bi bile umetničke. Zato valjda i postoje stručni žiriji da bi odvojili umetničke fotografije od običnih, porodičnih.” „Ne odvajaju se samo fotografije”, kaže Jovan. „Tako je sa tekstovima, filmskim zapisima. Sada kada računari proizvode tekst, umetnošću se naziva intervencija. Valjda je težnja da se umetnost pretvori u prah i pepeo ili u industriju? Ne može se više pronaći nemoguće! Možda je nemoguće gubitak savremenog? Da li je ta proizvodnja višak jezika, a manjak smisla? A šta je onda intervencija? Čitaoci i sudije se valjda opipavaju. Novi se ne čekaju. Niko nema vremena da čeka onog koji će kasnije suditi. Potrebna je potrošnja. Što pre potrošiti umetnost i smestiti je u istorijsko. Onda je leš. Naše studije su bavljene leševima. Da, draga moja Magdalena, ti si forenzičarka! Patologija je osnovna karakteristika našeg učenja! Uznemireni čitalac ne postoji, niti sadržaj koji uznemirava!”

Jedan prijatelj mi je predložio da čuvam stan koji je nedavno kupila njegova prijateljica, koja živi u Australiji, i eto, prohtelo joj se da kupi i opremi stan u Beogradu, i ona je kupila stan koji ima petsto četrdeset kvadrata, valjda je tako rekao, što meni ništa nije značilo, petsto četrdeset ili hiljadu i četiristo, koliko je, stvarno nisam mogao da zamislim, i šta će ljudima toliko kvadrata, toliko soba; valjda su naučili, u tim dalekim zemljama, kao što su Australija ili Amerika, da se šetaju po tolikim stanovima. „A, bre, ženo, ne razumem taj prostor, valjda su merne jedinice iste u Sidneju, u Njujorku, kvadrat je kvadrat, svuda na zemaljskoj kugli.” „Oseti se jednom normalno”, rekao mu je prijatelj. „Ostavi tu garsonjeru koju plaćaš po tržišnoj ceni, i dođi da čuvaš stan koji ima četrnaest kupatila. Prodeš kroz svako kupatilo, i svakodnevno moraš da pustiš vodu u svaku ve-ce šolju. Taj posao je obred, zapravo, ja zahtevam od tebe da se ponašaš revnosno. Ovaj stan nema četrnaest kupatila. To ima onaj u Sidneju, ili Melburnu. Ne znam tačno gde je, ali znam da ima četrnaest kupatila. Ovaj u Beogradu ima sigurno manje, ali to ne znači da moraš da koristiš samo jedno kupatilo već moraš da obilaziš svako, ma koliko da ih ima.” „Ne razumeš šta će ljudima, čak i u Beogradu, toliko veliki stanovi.” „Naravno, podrazumevaš da se u velikim gradovima kao što su Peterburg, Njujork ili Melburn prave toliko stanovi, ali ne znaš zašto u Beogradu. Eto, došlo je vreme da ti, koji si odrastao u komunizmu, vidiš da su i tada pravili tako ogromne stanove, da su i komunisti znali za raskoš. Nisu samo kapitalisti izmislili stan sa četrnaest kupatila. Znam, i kasarna u kojoj si služio voj-

ni rok imala je manje kupatila i tuševa, koje je upotrebljavalo dvesta vojnika. Eto, sad živi malo u raskoši koju ti drugi nude. Koliko sam je razumeo, ona hoće da proda stan u Sidneju i da se vrati u Beograd. Ako ti je stan od petsto četrdeset kvadrata preveliki, ti odaberi jednu sobu, jedno kupatilo, i samo koristi taj prostor od trideset i pet kvadrata, baš onako kako si navikao da živiš, ali da znaš, moraš i ostale sobe da obilaziš, kao i kupatila. Tamo gde ljudi ne žive, pada prašina, požute kade, i ve-ce šolje. Moraš da nadgledaš ceo stan iako ne boraviš u svim sobama.” „Koliko je slugu potrebno da opslužuju jednu gospođu koja ima stan sa četrnaest kupatila? Verovatno u tom svetu postoje pazikuce, koje se posebno plaćaju? Njihov zadatak je verovatno sadržan u samom imenu zanimanja. U Srbiji takvo zanimanje još nije zaživelo. Kod nas postoje žene koje čiste stanove. One još nisu zaslužile svoje ime. Dolaze jednom ili dva puta nedeljno. Jer, zaboga, beogradske gospođe su previše umorne i ne mogu da srede svoje sobe već moraju da plaćaju žene koje sređuju stanove, ali se zato gospođe neprestano žale kako su usluge sređivanja stanova previsoke. Valjda se opaja i usisa prašina. Žene koje čiste stanove, pa i agencije, žale se kako je njihov posao obesmišljen.” „Nije tvoje da postavljaš pitanja pošto si odrastao u dvorištu sa kućom, i spoljnim klozetom. Gospođa može da te zamisli kao divljaka, zato slušaj šta ti se govori i radi. A bezbrižna ćaskanja ostavi za kasnije.” „Naravno da ti ne razumeš, pošto si bilingvalan, lepotu dvorišta sa pumpom iz koje kulja voda. Deca trče po dvorištu i prskaju se. Imati vodu u dvorištu bio je luksuz. Danas je, naravno, drugačije. Tamo gde sam živeo sada svaka kuća ima vodu u sobi. Nekada nije bilo tako.” „Ova žena ti može biti od koristi, pošto je i prevoditeljka, valjda sa srpskog na engleski, možda i obrnuto. Jedino znam da je bilingvalna ili višelingvalna. Ovde zalazi sunce. Lep osećaj: s prozora gledam kako zalazi sunce. Vidi se kugla crvene boje.” „Pa gde se ti nalaziš kada vidiš zalazak sunca?” „Na aerodromu. Upravo sam otpratio gospođu za Frankfurt jer iz Beograda nema aviona za Australiju. Mora da preseda u Nemačkoj. Iz Frankfurta poleće avion za Sidnej. Direktna veza.”